

Τα έγγραφα για τον θάνατο από βασανιστήρια του Σπ. Χατζηγιακουμή - Καίνε τη Βρετανία

της Ελίνας Σταματίου

Εκατόν οκτώ νεκροί, 9 απαγχονισθέντες, 3 ολοκαυτώματα, εκατοντάδες φυλακίσεις και 14 νεκροί από βασανιστήρια. Αυτή θα μπορούσε να είναι σε αριθμούς η ιστορία του 1955-1959.

Ένα έπος γραμμένο με το αίμα των ηρώων του. Ανάμεσα σ' αυτούς και ο νεαρός -τότε- βοσκός από την Κυθρέα, Σπύρος Χατζηγιακουμή. Ο άνθρωπος που θα αφήσει την τελευταία του πνοή κατά τη διάρκεια φρικτών βασανιστηρίων μέσα σε μια αποθήκη στους λόφους του χωριού του, την οποία οι Άγγλοι είχαν μετατρέψει σε δωμάτιο ανάκρισης.

Η τρομακτική αλήθεια πίσω από το έγκλημα αυτό, που η Βρετανία προσπάθησε να κρατήσει θαμμένο για 60 χρόνια, έρχεται στο φως, μέσα από τα απόρρητα έγγραφα και τις θαμμένες επιστολές ανθρώπων που το έζησαν, και που για πρώτη φορά δημοσιεύονται αυτούσια από τον REPORTER.

Άνθρωποι-κλειδιά στην ιστορία δύο Βρετανοί στρατιωτικοί: ο τότε Grenadier Guard, Τζέιμι Έικιν και ο Ταγματάρχης και προσωπικός του φίλος, Μάικλ Στιούρτον. Μέλη και οι δύο του 2^{ου} Τάγματος των Grenadier Guards στην Κύπρο το 1958.

Πρόσφατα μάλιστα, η βρετανική εφημερίδα «Mail on Sunday» είχε αναφερθεί στο κέντρο κράτησης της Κυθρέας και τους βασανισμούς που υπέστησαν εκεί κρατούμενοι αγωνιστές, στηριζόμενη στις μαρτυρίες του Έικιν όπως καταγράφηκαν στο βιβλίο «Unsung Heroes and a few villains» του Algy Cluff.

Ο 80χρονος σήμερα Τζέιμι Έικιν μίλησε αποκλειστικά στον REPORTER και αποκάλυψε τα όσα φρικτά έζησε στους λόφους της Κυθρέας ως φρουρός του

κέντρου κράτησης, ενώ μας παραχώρησε, από κοινού και με τον γιό του αποβιώσαντος Ταγματάρχη Στιούρτον, το αρχείο των εγγράφων που αποκαλύπτουν το μέγεθος της φρίκης και όλα όσα διαδραματίστηκαν εκείνο τον Οκτώβρη του 1958, το οποίο και δημοσιεύουμε.

Η έφοδος της Κυθρέας

Στην επιδρομή του βρετανικού στρατού στην Κυθρέα, τον Οκτώβρη του 1958, δεκάδες άνδρες συνελήφθησαν και πέρασαν μπροστά από κουκουλοφόρο προδότη. Αυτοί για τους οποίους το νεύμα του κουκουλοφόρου ήταν αρνητικό, απελευθερώνονταν. Οι υπόλοιποι κατέληγαν αλυσσοδεμένοι σαν τα ζώα στο στάβλο της μάντρας του Σαββή του Καλογήρου, στους λόφους του χωριού, περιμένοντας τη σειρά τους για ανάκριση.

Ανάμεσά τους και ο Σπύρος Χατζηγιακουμή, 26 χρονών έγγαμος και πατέρας τεσσάρων παιδιών, βιοπαλαιστής και ενεργό μέλος της ΕΟΚΑ από την αρχή του αγώνα.

Ο Σπύρος Χατζηγιακουμή στην ΕΟΚΑ είχε αναλάβει ως σύνδεσμος και ως τροφοδότης αντάρτικων ομάδων της περιοχής Πενταδακτύλου. Διεκπεραίωνε όλες τις δύσκολες αποστολές που του ανατίθεντο με δάρρος και αυτοθυσία.

Η δράση του όπως ήταν αναμενόμενο κάποια στιγμή έγινε αντιληπτή από τους Άγγλους οι οποίοι στις 13 Οκτωβρίου 1958 τον συνέλαβαν με αποτέλεσμα να καταλήξει και αυτός κρατούμενος στην μάντρα Καλογήρου.

Τα βασανιστήρια των αγωνιστών από τους Βρετανούς μέσα στην παλιά χαρουπαποθήκη δίπλα από τον αχυρώνα της μάντρας, την οποία είχαν μετατρέψει σε δωμάτιο ανάκρισης, είναι πραγματικά ανατριχιαστικά.

Η νύχτα της δολοφονίας Χατζηγιακουμή

Την νύχτα της 16^{ης} Οκτωβρίου ο 26χρονος Χατζηγιακουμή οδηγείται για ανάκριση, και εκεί ξεκινάει το μαρτύριό του.

Αποφασισμένος να μη μαρτυρήσει, υπομένει τα σκληρά βασανιστήρια των αντρών των βρετανικών μυστικών υπηρεσιών, και των επικουρικών τους.

Μετά από ώρες άγριου ξυλοδαρμού και τρυπημάτων με ξυφολόγχες, τελικά αφήνει την τελευταία του πνοή στα χέρια των δυναστών του, οι οποίοι σε μία προσπάθεια να καλύψουν το αποτρόπαιο έγκλημά τους, λένε αργότερα, πως ο Χατζηγιακουμή επικύρωσε να αποδράσει και στην προσπάθειά του αυτή έπεσε από ένα λόφο και χτύπησε θανάσιμα στο κεφάλι.

Το άψυχο σώμα όμως του ήρωα, το οποίο παραδόθηκε την επομένη στην οικογένεια, δεν μπορούσε να κρύψει τη φρίκη του τέλους του. Η χήρα του, Ειρήνη Χατζηγιακουμή, περιγράφοντας τότε τα πόδια του, είχε πει πως αυτά ήταν τρυπημένα λες και κρατούσες μπάρα με βελόνες και τον κτυπούσες, ενώ γυναίκες

που ξεσκέπασαν το νεκρό, διαπίστωσαν πως το κεφάλι του από πίσω ήταν «κούφιο», και στο κάτω μέρος της κοιλιάς υπήρχε τρύπημα από ξιφολόγη.

Όσες προσπάθειες και να έκανε η οικογένεια για να λάμψει η αλήθεια έπεσαν στο κενό, αφού τα στόματα παρέμεναν κλειστά και η εκταφή την οποία αιτήθηκαν δεν επιτράπη. Ακόμη και πάνω από τον τάφο του Χατζηγιακουμή τις πρώτες μέρες μετά την ταφή του, ελικόπτερο των Βρετανών έκοβε βόλτες, για να διασφαλίσει ότι κανένας δεν θα ξεθάψει το σώμα του. Στη θανατική ανάκριση του τότε ιατροδικαστή Χρίστου Ιωαννίδη με ημερομηνία ένα χρόνο μετά τη δολοφονία, η αιτία θανάτου του έμεινε αναπάντητη (open verdict), αφού όπως ο ίδιος περιέγραφε στην έκθεσή του, οι εξηγήσεις που έλαβε από τα εμπλεκόμενα πρόσωπα, δεν ήταν πειστικές.

Μέσα σε όλο αυτό το τοπίο συγκάλυψης, δύο άνδρες του Βρετανικού στρατού, αηδιασμένοι από τα όσα είχαν γίνει, όρθωσαν το ανάστημά τους και μίλησαν από την πρώτη στιγμή.

Την αρχή έκανε ο 19χρονος τότε Τζέιμι Έικιν, ο οποίος τη νύχτα που βασανίστηκε ο Χατζηγιακουμή, ήταν φρουρός έξω από το κέντρο κράτησης της Κυθρέας και άκουγε τις κραυγές του μαρτυρίου. Μαζί με τον Έικιν ακόμη δύο συνάδελφοί του στρατιώτες εκείνη τη νύχτα γίνονται επίσης μάρτυρες των εγκλημάτων που διαπράττονται μέσα στην харουπαποθήκη.

Η σταγόνα που ξεχείλισε το ποτήρι για τον Έικιν, ήρθε την αμέσως επόμενη μέρα, όταν όπως μάς αποκαλύπτει στη συνέντευξή του, τον πλήσιασε ένας άνδρας τον οποίο μόνο ως «ρεμάλι» θα μπορούσε να χαρακτηρίσει, και που ήταν ή Τ/κ ή Ε/κ, αλλά σίγουρα είχε άμεση σχέση με το κέντρο ανακρίσεων. Ο άνδρας αυτός του είπε πως την προηγούμενη νύχτα κάποιος πέθανε πάνω στα βασανιστήρια, και πως θα πουν ότι πέθανε προσπαθώντας να αποδράσει.

Λίγα λεπτά αργότερα και αναστατωμένος από τα όσα άκουσε, παρατηρεί στον περιφραγμένο χώρο του αχυρώνα όπου υπήρχαν οι κρατούμενοι, έναν από αυτούς να είναι ξαπλωμένος σε άδλια κατάσταση, και εμφανώς ξυλοκοπημένος από τους ανακριτές.

«Προσπάθησα με τα λίγα Ελληνικά που ξέρω να του πω πως θα του φέρουμε βοήθεια, αλλά δεν φάνηκε να με καταλαβαίνει. Του φέραμε τελικά μερικές κουβέρτες και τον σκεπάσαμε, και ειδοποίησα με τον ασύρματο τον Ταγματάρχη και φίλο μου, Μάικλ Στούρτον. Του είπα να φέρει και ιατρικές προμήθειες.»

«Όταν ήρθε του αποκάλυγα όλα όσα ακούσαμε και όσα ένας από τους στρατιώτες είχε δει κατά τη διάρκεια της νύχτας.»

Ο Μάικλ Στιούρτον έχοντας απόλυτη εμπιστοσύνη στον Έικιν τον οποίο γνώριζε αρκετά καλά, αποφασίζει να πάρει το θέμα στα ψηλά δώματα της διοίκησης, παρακάμπτοντας τον στρατό, γιατί όπως λέει και στις προσωπικές του

επιστολές, που δημοσιεύουμε, φοβόταν πως από τον στρατό θα γινόταν συγκάλυψη.

Ο 19χρονος τότε Έικιν (αριστερά) και δίπλα του ο Ταγματάρχης Στιούρτον

Θέλοντας η υπόθεση να φτάσει στα αυτιά του ίδιου του Κυβερνήτη, Χιού Φούτ, πηγαίνει στον ιδιαίτερο γραμματέα του, Ρομπ Μπράουνινγκ, τον οποίο γνώριζε προσωπικά, και καταγγέλλει το γεγονός. Μαζί με τον Μπράουνινγκ ετοιμάζουν επίσημη επιστολή καταγγελίας.

Στην επιστολή, όπως φαίνεται και πιο κάτω, ο Στιούρτον λέει πως ένας από τους στρατιώτες που φύλασσαν το κέντρο κράτησης είχε δει την νύχτα της 16^{ης} Οκτωβρίου «να κρατάνε το κεφάλι του κρατουμένου και να τον χτυπάνε επανειλημμένα στο λαιμό, ενώ τον χτυπούσαν και στην κοιλιά, αλλά και στο πίσω μέρος των γονάτων με μπλοκς πάγου, και είδε να τοποθετούν κομμάτια υφάσματος πάνω στο πρόσωπο του κρατουμένου και να ρίχνουν από πάνω νερό».

REPORT

Y.F.

During the afternoon of 17th October an Army Officer, whom I knew and respect, came to see me and asked to talk

Ο στρατιώτης του περιέγραψε πως είδε να κρατάνε το κεφάλι του κρατουμένου και να τον χτυπάνε επανειλημμένα στο λαιμό, ενώ τον χτυπούσαν και στην κοιλιά, αλλά και στο πίσω μέρος των γόνατων με μπλοκ πάγου. Είπε επίσης ότι ο στρατιώτης του ανέφερε πως είδε να τοποθετούν κομμάτια υφάσματος πάνω στο πρόσωπο του κρατουμένου και να ρίχνουν από πάνω νερό.

2. He told me that another Officer and a soldier heard - and in the soldier's case seen - torture taking place. The soldier had described how the prisoner's head was held back and he was struck repeatedly on the throat and also how the prisoner had been struck on the belly and on the back of the knees with blocks of ice. He also said that it had been reported to him that alcohol had been placed on a prisoner's face and water poured on top of it.

3. He said that the D.I.O., speaking to the Company Commander when his company arrived, had advised him to keep his men away from the interrogation room as "it might disturb them at night". My informant told me that the torture took place generally at night, and described in detail the interrogation room, the carb store in which suspects were held and the interrogators.

4. He told me that a man had now died, and it was this which had decided him to come and see me. He enquired whether these things were officially condoned because he had the impression that some senior Officers who had been present could not be unaware of what was going on and yet had done nothing to stop it. He was, therefore, chary of speaking to his superior Officers in the normal way and came to me as the only civilian official he knew in order to find out what the official attitude was. He certainly left me with the impression that the man had died as a result of the treatment he had received, though he himself had not witnessed that treatment.

5. On consideration, I thought it my duty to inform Y.F. of this report, but, with Y.F.'s concurrence, I kept the

Name of the my informant & myself

18-10-58

ANNEX

Y.F.

During the afternoon of 17th October an Army Officer, whom I know and respect, came to see me and asked to talk to me privately. He then told me that he had been taking part in the operation at Kythrea and had been horrified at the interrogation methods used. He said that during the first night he had been on duty there had not been anything untoward, but that on the next occasion two days later, there had been loud screaming from a small hut in which interrogations were taking place.

2. Η «Ο πληροφοριοδότης μου, μου είπε ότι ένας άνθρωπος πέθανε και αυτό ήταν που τον έκανε να έρθει και να με δει... Σίγουρα με άφησε με την εντύπωση ότι ο άνθρωπος που πέθανε, πέθανε εξαιτίας των όσων είχε υποστεί».

had been reported to him that a cloth had been placed on a prisoner's face and water poured on top of it.

3. He said that the D.I.O., speaking to the Company Commander when his company arrived, had advised him to keep his men away from the interrogation room as "it might disturb them at night". My informant told me that the torture took place generally at night, and described in detail the interrogation room, the carb store in which suspects were held and the interrogators,

4. He told me that a man had now died, and it was this which had caused him to come and see me. ~~He enquired whether these things were officially condoned because he had the impression that some senior Officers who had been present could not be unaware of what was going on and yet had done nothing to stop it. He was, therefore, chary of speaking to his superior Officers in the normal way and came to me as the only civilian official he knew in order to find out what the official attitude was. He certainly left me with the impression that the man had died as a result of the treatment he had received, though he himself had not witnessed that treatment.~~

5. On consideration, I thought it my duty to inform Y.F. of this report, but, with Y.F.'s concurrence, I kept the name of the my informant & myself.

10.10.58

Η επιστολή αυτή φτάνει στο γραφείο του Κυβερνήτη, και όταν πια ενημερώνεται για τα όσα φρικτά είχαν λάβει χώρα στους λόφους της Κυθρέας, δίνει εξοργισμένη εντολή, να τον συνοδεύσουν στο σημείο.

Ενδεικτικό εξάλλου το γεγονός πως το μέρος στο οποίο ξεψύχησε ο Χατζηγιακουμή, ο ίδιος ο Στιούρτον, σε μία άλλη επιστολή του προς τον πρώην στρατιωτικό και συγγραφέα Όλιβερ Λίντσει αρκετά χρόνια αργότερα, και συγκεκριμένα το 1991, χαρακτήριζε ως τον «τόπο του εγκλήματος».

Οι πληροφορίες στην εν λόγω επιστολή Στιούρτον, θα χρησιμοποιούνταν από τον Όλιβερ Λίντσει για το βιβλίο που ετοιμάζε «Regimental History». Το βιβλίο πράγματι εκδόθηκε το 1996, αλλά με καμία αναφορά στα γεγονότα της Κυθρέας, αφού το κομμάτι αυτό λογοκρίθηκε από το Υπουργείο Άμυνας της Βρετανίας, και τελικώς αποκόπηκε από το τελικό περιεχόμενο.

Ανάμεσα σ'άλλα γράφει ο Στιούρτον στον Λίντσει:

-3-

him implicitly, and still do.

You may not know that the incident, once

known,
heard
was on
matter
lookin
between
the an
scene
compar
withou
very s

“Κι ενώ συνέβαιναν όλα αυτά, οι ανακριτές και ίσως και η αστυνομία είχε να αντιμετωπίσει ένα άλλο πρόβλημα. Επρεπε να βρουν έναν τρόπο να αποσιωπήσουν, το θάνατο ενός ανθρώπου κατά τη διάρκεια βασανιστηρίων όπως φάνηκε, ενός Ελληνοκύπριου, τον οποίο αργότερα είχα λόγους να πιστεύω ότι ονομαζόταν Σπύρος Χατζηγιακουμή, μέχρις ότου να έχουν έτοιμη μια πιστευτή εξήγηση για το πώς πέθανε αυτός ο άνθρωπος.”

Whilst all this was going on, the interrogation people and perhaps the police, had another problem. They had to find a way of keeping quiet for the time being, the death under torture, it appeared, of a Greek Cypriot, whom I later had reason to believe was called Spiros Hatzigiacoumi, until such time as they could put forward a plausible story as to how he met his end. I do not expect for one moment that they were faced with a situation with which they had not been confronted before (if not in Cyprus, then in Palestine, Malaya, Kenya, etc.). But there was one difference. By the fact of an insider (MGPS) revealing what was going on, they started at a disadvantage. Their relatively quiet and secure world was quite unexpectedly exposed to questions and outside interest.

That evening, during dinner in the officers' mess tent, a waiter told me that I was wanted on the field telephone. It was Bob Browning. He told me that he was very sorry but he had had to give my name. The Governor insisted. He had been greatly disturbed by what Bob Browning had told him. He had ordered an escort and was driven straight to the location.

From this point I had little opportunity to communicate with Bob Browning, though I did meet him in London shortly after the battalion returned from Cyprus. When we had met at Government House, he had undertaken not to disclose my name without first referring to me. In the event matters escalated very quickly, and he had no opportunity to contact me first.

The next day I was sent for by the commanding officer of the 2nd Bn, Colonel James Sowa-Lyon. He did not ask me what had

-3-

him implicitly, and still do.

You may
known, grew I
heard through
was on the de
matter had be
Looking back,
between the B
the army did
scene of the
comparatively
without takir
very senior c

“Δεν πίστεψα ούτε για μια στιγμή ότι βρέθηκαν αντιμέτωποι με μια κατάσταση με την οποία δεν είχαν έρθει αντιμέτωποι στο παρελθόν (αν όχι στην Κύπρο, τότε στην Παλαιστίνη, τη Μαλάγια, την Κένυα κλπ.). Αλλά υπήρχε μια διαφορά. Το γεγονός ότι βρέθηκαν σε μειονεκτική θέση, αφού ένας εκ των έσω (MGPS) αποκάλυψε τι συνέβαινε. Ο σχετικά ήσυχος και ασφαλής κόσμος τους ξαφνικά βρέθηκε εκτεθειμένος σε ερωτήσεις και ενδιαφέρον από ανθρώπους εκτός.”

Whilst all this was going on, the interrogators perhaps the police, had another problem. They had to find a way of keeping quiet for the time being, the death under torture, it appeared, of a Greek Cypriot, whom I later had reason to believe was called Spiros Hjiyakoumi, until such time as they could put forward a plausible story as to how he met his end. I do not expect for one moment that they were faced with a situation with which they had not been confronted before (if not in Cyprus, then in Palestine, Malaya, Kenya, etc.). But there was one difference. By the fact of an insider (MGPS) revealing what was going on they started at a disadvantage. Their relatively quiet and secure world was quite unexpectedly exposed to questions and outside interest.

That evening, during dinner in the officers' mess tent, a waiter told me that I was wanted on the field telephone. It was Rob Browning. He told me that he was very sorry but he had had to give my name. The Governor insisted. He had been greatly disturbed by what Rob Browning had told him. He had ordered an escort and was driven straight to the location.

From this point I had little opportunity to communicate with Rob Browning, though I did meet him in London shortly after the battalion returned from Cyprus. When we had met at Government House, he had undertaken not to disclose my name without first referring to me. In the event matters escalated very quickly, and he had no opportunity to contact me first.

The next day I was sent for by the commanding officer of the 2nd Bn, Colonel James Bowes-Lyon. He did not ask me what had

Η έφοδος του Κυβερνήτη στην Κυδρέα

Η επικείμενη έφοδος του Κυβερνήτη Φουτ στο κέντρο κράτησης της Κυδρέας, διέρρευσε και οι υπαίτιοι του θανάτου του Χατζηγιακουμή, φρόντισαν να κρύψουν κάθε ίχνος. Έτσι όταν πια έφτασε ο Κυβερνήτης δεν βρήκε απολύτως τίποτα που να αποδεικνύει όσα ο Στιούρτον είχε καταγγείλει στην επιστολή του, παρά μόνο σιβαγμένους κρατούμενους να κείτονται σε άδλιες συνθήκες μέσα στον αχυρώνα.

Ο Κυβερνήτης Χιού Φουτ

Ο Σάββας Κούνου, που ήταν ένας από αυτούς, μιλώντας στον REPORTER μάς είπε πως θυμόταν την επίσκεψη Φουτ και μάς αποκάλυψε πως την προηγούμενη **«είχε δοθεί η εντολή να μην αγγίζουν κανένα μας, γιατί θα ερχόταν ο Κυβερνήτης για επιθεώρηση και δεν ήθελαν να έχουμε φρέσκα χτυπήματα που θα μπορούσαν να γίνουν αντιληπτά».**

«Όταν ήρθε ο Κυβερνήτης και μας είδε, γύρισε στους υπεύθυνους του κέντρου κράτησης και τους είπε ‘Αυτοί είναι άνθρωποι ή σαρδέλες;’ εμφανώς ενοχλημένος από τον τρόπο που μάς είχαν στιβαγμένους εκεί».

«Μετά την επίσκεψη Φουτ οι υπεύθυνοι μας μάζεψαν όλους και μας μετέφεραν στο *Special Branch* της Λευκωσίας».

Ο Τζέιμι Έικιν στη συνέντευξη του στον REPORTER λέει εξάλλου, για την επίσκεψη του Κυβερνήτη, πως παρά το γεγονός ότι όλα φαίνονταν φυσιολογικά, όταν έφτασε στο κέντρο της Κυθρέας, δεν ξεγελάστηκε, αλλά ζήτησε να μάθει περισσότερα για το περιστατικό, αλλά και για την ταυτότητα του ανθρώπου που το κατήγγειλε, την οποία μέχρι εκείνη τη στιγμή δεν γνώριζε.

Η προσπάθεια να θαφτεί η αλήθεια

Η συνέχεια βρίσκει τον Ταγματάρχη Στιούρτον εκτεθειμένο σε ένα εκδρικό περιβάλλον όλων όσους μέχρι εκείνη τη στιγμή θεωρούσε συναδέλφους του. Η

επιθυμία του να μην αποκαλυφθεί το όνομά τόσο του ίδιου, όσο και του πληροφοριοδότη του, Τζέιμι Εικιν, κάτι άλλωστε που αναφέρει και στο τέλος της επιστολής που συνέταξε για τον Κυβερνήτη, πέφτει τελικά στο κενό, αφού λίγο μετά την καταγγελία του, ο Μπράουνινγκ τον ενημερώνει πως δέχθηκε αφόρητες πιέσεις από τον Κυβερνήτη Φούτ, και αναγκάστηκε να αποκαλύψει την ταυτότητα του ανθρώπου που έκανε την καταγγελία.

Το γεγονός αυτό τον φέρνει στο προσκήνιο με τα γεγονότα που θα ακολουθήσουν και τα οποία περιγράφει ένα προς ένα στην επιστολή του στον Όλιβερ, να είναι ενδεικτικά της προσπάθειας, το περιστατικό της Κυδρέας να μείνει δαμμένο στις τάξεις των βρετανικών αρχών και να μην αποκαλυφθεί ποτέ.

-4-

happened. He seemed to assume that he knew. The interview was short. He was very calm, as usual. I remember that he made this telling remark: "this is the kind of thing that I am afraid will happen when people of limited education are given almost unlimited power over other people". This was a clear reference to the interrogators and so-called intelligence officers.

I was then sent for by the GOC, General Darling. He sat at a desk; several officers stood behind him. One was Brigadier FitzGeorge Balfour. I cannot recall what the other officers would expect that Colonel James Bowes-Lyon.

Darling
or even
asked, "
the mili
affirmat
The inte
any acco

At
3rd Bn G
mediately
battalio
to was n

in his battalion was from this moment on the alleged incident in the 2nd Bn. (All this was told by an officer of the 3rd Bn who had formerly been in my company with the 2nd Bn.)

This of course had the effect of raising the tension very considerably. What could have happened of such a serious nature that it could not even be mentioned or talked about? Colonel James would never have given such a peremptory and sweeping order, but even in his battalion voices were lowered when the matter was alluded to.

To digress for a moment, two other examples of the secrecy clamp-down may be worth mentioning, if only for their bizarre nature. A day or two after the incident I was president of a Court of Enquiry about some humdrum offence. One of the two Members of the Court was a major in the Suffolk Regiment. Not knowing I was connected with the incident and getting me confused with my cousin Nigel Stourton, also in the 2nd Bn, he whispered into my ear in conspiratorial tone, "Terribly sorry to hear about you-know-what.

"Την επόμενη με έστειλαν στον διοικητή της 2ου τάγματος, συνταγματάρχη James Bowes-Lyon. Με ρώτησε τι είχε συμβεί. Φάνηκε να ήξερε. Η συζήτηση ήταν σύντομη. Ήταν πολύ ήρεμος, όπως συνήθως. Θυμάμαι ότι έκανε αυτή την παρατήρηση: «Αυτό είναι κάτι που φοβούμαι ότι μπορεί να συμβεί όταν άνθρωποι χαμηλής μόρφωσης πάρουν σχεδόν απεριόριστη εξουσία επάνω σε άλλους ανθρώπους». Αυτή ήταν μια σαφής αναφορά του στους ανακριτές και στους λεγόμενους αξιωματικούς της υπηρεσίας πληροφοριών."

-4-

happened. He seemed to assume that he knew. The interview was short. He was very calm, as usual. I remember that he made this telling remark: "This is the kind of thing that I am afraid can happen when people of limited education are given almost unlimited power over other people". This was a clear reference to the interrogators and so-called intelligence officers.

I was then sent for by the GOC, General Darling. He sat at a desk; several officers stood behind him. One was Brigadier FitzGeorge Balfour. I cannot recall who the others were, but I would expect that Colonel James Soves-Lyon was one of them. General Darling launched straight into a question; no preliminary enquiries or even comment as to how matters had developed from my end. He asked, "Did you consider that if you had reported the matter to the military there would have been a cover-up?" I answered in the affirmative. This reply he received with every sign of annoyance. The interview terminated almost immediately. I was not asked for my opinion, motive, etc.

At just about this time :
3rd Bn Gren. Gds, also in
mediately sent for all ranks
battalion, he told them that
to was no concern of their
in his battalion was from
the alleged incident in the
officer of the 3rd Bn who had formerly been in my company
2nd Bn.)

This of course had the effect of raising the tension very considerably. What could have happened of such a serious nature that it could not even be mentioned or talked about? Colonel James would never have given such a peremptory and sweeping order, but even in his battalion voices were lowered when the matter was alluded to.

To digress for a moment, two other examples of the secrecy clamp-down may be worth mentioning, if only for their bizarre nature. A day or two after the incident I was president of a Court of Enquiry about some humdrum offence. One of the two Members of the Court was a major in the Suffolk Regiment. Not knowing I was connected with the incident and getting me confused with my cousin Nigel Stourton, also in the 2nd Bn, he whispered into my ear in conspiratorial tone, "Terribly sorry to hear about you-know-what.

"Ο στρατηγός Ντάρλινγκ μπήκε απευθείας στο θέμα με μία ερώτηση. Χωρίς προκαταρκτικά και σχόλια σχετικά για το πώς έφτασε το θέμα ως εκείνο το σημείο, ρώτησε: «Θεωρείτε ότι αν είχατε αναφέρει το ζήτημα στον στρατό, θα υπήρχε συγκαλύψη;».
Απαντώ καταφατικά. Ενοχλήθηκε από την απάντησή μου. Η συζήτηση έληξε σχεδόν αμέσως. Δεν μου ζητήθηκε τίποτε άλλο."

-3-

Very hard on you having the same name. But not a word, not a word."

Long after we had left Cyprus two Coldstream officers' wives, on two quite separate occasions, asked me in a whisper exactly what had happened in Cyprus. This was a year or more after the incident.

To revert to Cyprus, the next thing was my interview with two Special Branch men in white open-necked shirts, dark trousers, and armed with revolvers. This took place in the orderly room tent. Christopher Airy as Adjutant was present. These two men questioned me as to what I had seen or heard. I told them that I myself had seen or heard very little. Any information I had was supplied to me by others. They made no attempt to ask what others. I was left with the impression that they were anxious to discover as little as possible, except perhaps to establish just how much of a threat I was to the interrogators if it came to a formal enquiry.

----- The 2nd Bn

I was sent to t
and from there
farewell to the
Gregory-Hood.

"I am sorry the
happened in Cyp
made no attempt
depressing, I w
Germany a hands
2nd Gren. Gds.

I enclose
October 1959, n
on 16th October

to escape. As you will realize,
22nd October 1959. One wonders why. No witnesses or evidence were called from personnel of the 2nd Bn Gren. Gds. The Coroner rejected the evidence of the 'security forces' which he described as highly improbable. He gave an open verdict.

In conclusion, the most strange and indeed worrying feature, to me, of these events, is that not one senior officer made any attempt to ask me, or so far as I know any member of my Company, what happened. General Darling was not pleased when, in answer to

«Το επόμενο που συνέβη ήταν μια συνέντευξη μου με δύο άντρες του Special Branch, οι οποίοι φορούσαν λευκά πουκάμισα, σκούρα παντελόνια και ήταν οπλισμένοι με περίστροφα. Αυτό έγινε στο δωμάτιο-σκηνή του αγγελιοφόρου της μονάδας. Ο Υπασιστής Christopher Airy ήταν παρών. Αυτοί οι δύο άνδρες με ρώτησαν για το τι είχα δει ή ακούσει. Τους είπα ότι εγώ ο ίδιος είχα δει ή ακούσει πολύ λίγα. Οποιοσδήποτε πληροφορίες μου προέρχονταν από άλλους. Δεν μπήκαν στον κόπο να ρωτήσουν κάτι άλλο. Μου έδωσαν την εντύπωση ότι ήθελαν να μάθουν όσο το δυνατόν λιγότερα, και πως το μόνο που τους ενδιέφερε ήταν να διαπιστώσουν πόσο μεγάλη απειλή είμαι σε μια ενδεχόμενη επίσημη έρευνα του περιστατικού.»

Την ίδια όμως εχθρική συμπεριφορά αντιμετώπισε και ο Έικιν, ο οποίος, όπως μας λέει, το κλίμα στη συνέντευξη στην οποία κλήθηκε μετά το περιστατικό από άνδρες του Army Special Branch, ήταν αρκετά εχθρικό, και στην αναφορά που τον έβαλαν να γράψει προσπάθησαν να δυσφημίσουν όλα όσα είχε ισχυριστεί πως συνέβησαν στην Κυδρέα.

Παρηγορητικό ωστόσο, το γεγονός ότι μερικά χρόνια αργότερα, όπως έμαθε, δύο αξιωματικοί του στρατού (όχι Grenadiers Guards) που είχαν σχέση με το ανακριτικό κέντρο, αναγκάστηκαν σε αποχώρηση από το στρατό, εξαιτίας των όσων είχαν συμβεί. Πάντως ο Έικιν, μας είπε, πως ποτέ δεν έμαθε για ποιους πρόκειται ή την ταυτότητα αυτών που τους εξουσιοδότησαν για τις ανακρίσεις.

Ο 80χρονος σήμερα, Έικιν

«Με σακατέψανε, αλλά δεν πρόδωσα τους φίλους μου!»

Δύο από τους συγκρατούμενους του Χατζηγιακουμή, οι αγωνιστές της ΕΟΚΑ, Σάββας Κούνου και Μιχαλάκης Αγγελή, 80 ετών σήμερα, θυμούνται και περιγράφουν στον REPORTER όλα όσα έζησαν στην μάντρα της Κυθρέας.

Ο Μιχαλάκης Αγγελή 18 χρονών τότε, τα θυμάται όλα, όπως μας λέει, σαν να 'ταν χδες.

«Με σακατέψανε, έχω ακόμη προβλήματα στο στομάχι από το ξύλο...». **«Με βασάνιζαν 6-7 ώρες άλλα δεν πρόδωσα τους φίλους μου»**, λέει με συγκίνηση. **Στην αποθήκη των βασανιστηρίων θυμάται να του βάζουν τα χέρια πάνω σε ένα τραπέζι και να τα κτυπάνε από πάνω με το «κουρπάτσι», ενώ τα πόδια του ήταν δεμμένα. «Με κτυπούσαν παντού, και κυρίως στο στομάχι. Θυμάμαι τρεις Βρετανούς και έναν Τ/κ αστυνομικό».**

«Άκουσα τα τελευταία λόγια του Χατζηγιακουμή όταν τον βασάνιζαν...»

Ο Σάββας Κούνου 18 χρονών κι αυτός τότε, όταν συνελήφθη από τους Άγγλους παρέμεινε κρατούμενος στην μάντρα της Κυθρέας για 22 μέρες.

«Μας έπαιρναν μέσα στην αποθήκη για ανάκριση έναν έναν. Μας βασάνιζαν και μετά ξανά τα ίδια».

«Εμένα μου τρύπησαν την πατούσα του ποδιού μου με την ξιφολόγχη».

«Σε κάποια φάση έβαλαν τα χέρια μου πάνω στο τραπέζι και ένας από τους βασανιστές με ρώτησε: 'Με αυτό το δάχτυλο τραβάς τη σκανδάλη;' και τότε ο άλλος το χτύπησε με ένα ρόπαλο και το σπασε. Έκανε το ίδιο και με το διπλανό δάχτυλο, ρωτώντας αν με αυτό τραβώ την περόνη της χειροβομβίδας. Μου έσπασαν δύο δάχτυλα και μου ξεριζώσαν ένα νύχι».

«Κάποια άλλη στιγμή μου έβαλαν ένα σιδερένιο κουβά στο κεφάλι και χτυπούσαν από πάνω. Ακόμη έχω πρόβλημα με την ακοή μου».

Ένα από τα χειρότερα βασανιστήρια, θυμάται, ήταν εκείνο που του έβαλαν μια κουκούλα με φούσκα πετρελαίου μέσα. Στη συνέχεια τοποθέτησαν ένα σακί με άμμο στην κοιλιά και χτυπούσαν πάνω με ξύλα.

«Όταν φώναζες από τον πόνο, ρουφούσες από την κουκούλα πετρέλαιο».

«Στα πόδια, όταν μας χτυπούσαν με τα ρόπαλα, αμέσως μετά τα έβαζαν μέσα σε ένα κουβά με πάγο για να μην μείνουν σημάδια».

«Από όλα αυτά ακόμη έχω πρόβλημα στα αυτιά, έχω κάνει μία εγχείρηση στον αφαλό και απο κάτω στο πόδι έχω ακόμη το σημάδι της ξιφολόγκης».

«Ακόμη και στο φαΐ και το νερό μας έκαναν καγόνια. Μας έφερναν δυμάμαι τον κουβά για να πιούμε νερό και μέσα είχαν ρίξει ακαθαρσίες από τα ζώα. Πολλές φορές μάς άφηναν χωρίς νερό και φαΐ για μέρες».

«Με τον Χατζηγιακουμή ήμασταν μαζί. Ήμασταν τα κοπελούδκια του, επειδή ήταν μεγαλύτερος και εμείς οι μιτσιοί. Μας έδινε κουράγιο, οι μεγάλοι έδιναν δάρρος στους πιο μικρούς, καμιά φορά όμως κι εμείς οι μικροί δίναμε δάρρος στους μεγαλύτερους».

«Θυμάμαι τη νύχτα που τον πήραν για ανάκριση. Σε κάποια στιγμή άκουσα την φωνή του, που φώναζε... 'Παναγία μου!'. Ήταν τα τελευταία λόγια που άκουσα από το στόμα του. Μετά ούτε τον ξανά ακούσαμε, ούτε τον ξανά είδαμε ποτέ. Μάδαμε την επόμενη μέρα ότι ήταν νεκρός».

Εξήντα χρόνια αναζητώντας δικαίωση

Όταν πέθανε ο Σπύρος Χατζηγιακουμή, άφησε πίσω του σύζυγο και τέσσερα ορφανά. Η χήρα Ειρήνη Χατζηγιακουμή πέθανε πολλά χρόνια αργότερα, χωρίς να δει δικαίωση για τη φρικτή δολοφονία του συζύγου της. Ο ένας από τους γιούς του ήρωα, ο Αντρέας Χατζηγιακουμή, ακολουθώντας τα χνάρια του πατέρα του πολέμησε το 1974 κατά την τουρκική εισβολή, όπου και από τις 22 Ιουλίου χάθηκαν τα ίχνη του και ήταν στον κατάλογο των αγνοουμένων, μέχρι που βρέθηκαν τα οστά του και ταυτοποιήθηκαν με την μέθοδο του DNA.

Για την οικογένεια, η αποκάλυψη της αλήθειας και η τιμωρία των ενόχων είναι ζήτημα ηθικής δικαίωσης, μας λέει ο εγγονός του ήρωα που φέρει και το όνομά του, Σπύρος Χατζηγιακουμή.

Αυτή τη στιγμή, όπως μας πληροφόρησε είναι σε αναμονή, μετά και από συνεννόηση με το σύνδεσμο αγωνιστών, επειδή ακόμη δεν έχει συμπεριληφθεί το όνομα του παππού του στην αγωγή που ξεκίνησαν επιζησαντες αγωνιστές που βασανίστηκαν από τους Άγγλους, και θα ζητήσουν να το συμπεριλάβουν.

Ωστόσο, αν δεν συμπεριληφθεί το όνομα του παππού του, τότε η οικογένεια προτίθεται, όπως μας είπε ο Σπύρος Χατζηγιακουμή, από μόνη της να κινηθεί όλες τις νόμιμες διαδικασίες, για ηθική, έστω και τώρα, δικαίωση.

Κύπρος 1955-1959

του Μιχάλη Χατζηκυριάκου

Σηκώθηκε από το βραδινό φαγητό και ενώ η γυναίκα του μάζευε το τραπέζι αυτός κάθισε στον καναπέ και ήπιε μια γουλιά από το υπόλοιπο τσάι που είχε μείνει στη τσαγιέρα από το απόγευμα.

Σε λίγο έπρεπε να φύγει για τη δουλειά. Σήμερα θα πήγαινε μέχρι αργά, μέχρι τα μεσάνυχτα. Δεν ήταν μια συνηθισμένη βάρδια.

Φόρεσε το γιλέκο, το σακάκι, το παπιγιόν και το καπέλο του μπόουλιγκ και ετοιμάστηκε να φύγει. Όταν είχαν έκτακτες υποχρεώσεις, πάντα φορούσε παπιγιόν και το καπέλο του μπόουλιγκ, χρόνια τώρα. Βλέπεις, ως άγγλος, τηρούσε την παράδοση.

Καβάλησε το ποδήλατό του και σε λίγη ώρα έφτασε στη δουλειά του, έμενε πολύ κοντά.

Χαιρέτησε τους συναδέλφους του, κάθισε στο γραφείο του, άνοιξε το ημερολόγιό του, και σημείωσε : Τετάρτη 13 Μαρτίου 1957. Στη συνέχεια έγραψε τον αύξοντα αριθμό 9, τοποθέτησε με λίγη κόλλα τη φωτογραφία και από κάτω έγραψε : γεννήθηκε στις 27 Φεβρουαρίου 1938. Χμ, πολύ μικρός, σκέφτηκε, μόλις 19 χρονών. Ο πιο νέος από τους προηγούμενους 8.

Περίμενε μέχρι που η ώρα πήγε 12 παρά τέταρτο τα μεσάνυχτα.

Τότε, προχώρησε προς την ειδική αίδουσα και έκανε έναν τελευταίο έλεγχο στον μηχανισμό. Όλα δούλευαν ρολόι.

Φόρεσε την κουκούλα και περίμενε. Δεν είχε κανένα άγχος, εξάλλου, αυτή ήταν η δουλειά του, χρόνια τώρα. Χώρα, που ο αποψινός ήταν ο ένατος στη σειρά από τότε που πήρε μετάθεση και ήρθε στην Κύπρο. Και δεκάδες άλλοι από το 1941 που κάνει αυτή τη δουλειά.

Η ώρα πήγε 12 παρά πέντε. Τότε, τον είδε να μπαίνει.

Ένα παιδί ήταν, μελαχρινός, μετρίου αναστήματος, φρεσκοξυρισμένος. Όμως, αυτό το παιδί δεν δύμιζε με τίποτα έναν άνθρωπο που σε λίγο δεν θα ήταν πα με τους ζωντανούς. Περπατούσε ευδυτηνής, λαμπρός και περήφανος. Τα μάτια του έλαμπαν και ένα αμυδρό χαμόγελο διαγραφόταν στα χείλη του. Το πρόσωπό του ανέδιδε μια αίσθηση μεταφυσική, λες και δεν ήταν μέρος εκείνης της σκηνής και παρακολουδούσε από μακριά την εξέλιξη των πραγμάτων με αγαλλίαση.

Τους κοίταζε όλους με τέτοια περιφρόνηση, τούς έβλεπε τόσο λίγους, λες και αυτός ήταν ο θύτης και όχι το θύμα, λες και ήταν ο άνθρωπος που, σαν από θαύμα, είχε μόλις αναστηθεί και όχι αυτός που πήγαινε στο θάνατο.